

Μεθοδολογικά εργαλεία και θεωρητικοί προβληματισμοί ως προς την εκπόνηση Μεταπτυχιακών Διπλωματικών Εργασιών

Ντιάνα Κάκαρη & Μαρία Κατσαντώνη

Η ανακοίνωση διερευνά τη χρησιμότητα και τα πλεονεκτήματα/μειονεκτήματα διεξαγωγής ερευνών με ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους συλλογής και ανάλυσης δεδομένων. Η έρευνα επικεντρώνεται στην κριτική ανάγνωση και αξιολόγηση ενός δείγματος ήδη εκπονημένων διπλωματικών εργασιών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Ειδίκευσης Καθηγητών Γαλλικής Γλώσσας. Ειδικότερα επισημαίνεται ο ρόλος της εκπαιδευτικής έρευνας στη διδασκαλία και την εκμάθηση ξένων γλωσσών σήμερα, εξετάζονται διαφορετικά είδη έρευνας και μεθοδολογικά εργαλεία, όπως το ερωτηματολόγιο, η συνέντευξη και η παρατήρηση και τέλος ανιχνεύονται τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των εν λόγω ερευνών σε συνάρτηση με τη θεωρητική κατάρτιση, το μεθοδολογικό σχεδιασμό και τις πρακτικές ανάγκες των ερευνητών/φοιτητών.

∞

La communication s'attache à circonscrire l'utilité et les résultats dérivant des recherches quantitatives/qualitatives qui ont été réalisées dans le cadre du Master 2 en formation des professeurs de FLE. Plus précisément, l'étude s'oriente autour des problématiques suivantes : outils de recueil des données utilisés, à savoir les questionnaires, l'entretien et l'observation participante, étapes de réalisation des recherches parcourues (choix d'institutions accueillant les chercheurs étudiants, modes d'analyse de contenu, évaluation des résultats). Du point de vue méthodologique l'enquête prend appui sur des recherches empiriques des devoirs déjà réalisés par les étudiants couvrant des champs d'études pluridisciplinaires. Les corpus évalués mettront en évidence les points forts et les points faibles des enquêtes réalisées en prenant toujours en considération les besoins, le bagage théorique et le projet méthodologique de nos étudiants.

Εισαγωγή

Οι σύγχρονες απαιτήσεις διαφορετικών ερευνητικών και πιλοτικών προγραμμάτων του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου μάθησης και Θρησκευμάτων, όπως και διαφορετικές ενδοσχολικές δραστηριότητες στην εκπαιδευτική κοινότητα όπου πολλοί ερευνητές/φοιτητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Ειδίκευσης Καθηγητών Γαλλικής Γλώσσας (Μ.Π.Σ.) συμμετέχουν ή ενδέχεται να συμμετάσχουν, απαιτούν πέρα από γνώση γενικών αρχών μεθοδολογίας και σχεδίου έρευνας,

εξοικείωση φοιτητών με διαφορετικά είδη έρευνας και μεθοδολογικά εργαλεία από το χώρο των Επιστημών της Αγωγής και των Κοινωνικών Επιστημών.

Λαμβάνοντας υπόψη τις διεθνείς και τοπικές εκπαιδευτικές πρακτικές, την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τις εκπαιδευτικές καινοτομίες και κυρίως τις ανάγκες και επιθυμίες των φοιτητών του Μ.Π.Σ. για διεξαγωγή επιτόπιων ερευνών, επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε τη χρησιμότητα συγκεκριμένων μεθοδολογικών εργαλείων μέσα από μία κριτική ανάγνωση και αξιολόγηση ενός δείγματος εκπονημένων διπλωματικών εργασιών. Ειδικότερα η παρούσα ανακοίνωση ακολουθεί την εξής διάρθρωση:

- προσδιορίζεται εννοιολογικά η εκπαιδευτική έρευνα στη διδασκαλία και την εκμάθηση ξένων γλωσσών σήμερα
- παρουσιάζονται μέσα από μία σύντομη επισκόπηση οι θεματικές και οι στόχοι συγκεκριμένων ειδών έρευνας και μεθοδολογικών εργαλείων
- καθορίζονται συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης των Μ.Δ.Ε. και τέλος
- προτείνεται ενδεικτικά μια σχάρα συμμετοχικής παρατήρησης.

Ορισμός εκπαιδευτικής έρευνας και διεπιστημονικότητα

Η εκπαιδευτική έρευνα αποτελεί προηγμένη μεθοδολογική πρακτική στις διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες της σημερινής κοινωνίας. Όπως προκύπτει από τα δεδομένα του Οικονομικού και Κοινωνικού Ερευνητικού Συμβουλίου (Economic and Social Research) σχετικά με τη φύση και το πεδίο της εκπαιδευτικής και κοινωνικής έρευνας σήμερα στη Βρετανία (Verma & Mallick, 2004: 79)

[...] ως εκπαιδευτική έρευνα ορίζεται οποιαδήποτε έρευνα σε επιστημονικό τομέα, η οποία προάγει τη θεωρητική κατανόηση των εκπαιδευτικών διαδικασιών και καταστάσεων [...], υπηρετεί εκπαιδευτικές κρίσεις και αποφάσεις σχετικά με την πολιτική και την πράξη, μπορεί να διεξαχθεί σε τυπικό εκπαιδευτικό περιβάλλον, βιομηχανικές, εμπορικές και επαγγελματικές καταστάσεις ή άτυπες καταστάσεις, αντλεί στοιχεία από διαφορετικές θεωρητικές και μεθοδολογικές πηγές [...]

Τα είδη έρευνας και τα μεθοδολογικά εργαλεία που απαιτούνται στην εκπαιδευτική πράξη προϋποθέτουν γνώση διαφορετικών επιστημονικών πεδίων. Από τις αρχές του 20^{ου} αι. ερευνητές από διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους έχουν στρέψει την προσοχή τους στο σχολείο και την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα ως πεδίο μελέτης ιστορικών, φιλοσοφικών, ψυχολογικών και κοινωνιολογικών προβλημάτων. Ως εκ τούτου μεγάλο μέρος της εκπαιδευτικής έρευνας φαίνεται να στοχεύει και να αναζητά επίλυση εκπαιδευτικών ζητημάτων, κατανόηση και αναγνώριση τεχνικών έρευνας με διεπιστημονική προσέγγιση.

Τα επιστημονικά πεδία που εμπλέκονται επομένως στην εκπαιδευτική έρευνα είναι πολυάριθμα. Αναφερόμαστε επιλεκτικά σε αυτά που σχετίζονται με τη διδακτική της γλώσσας και της επικοινωνίας τόσο ως προς την ανάλυση του περιεχομένου (όπως γλωσσολογία, εθνογραφία της επικοινωνίας, κοινωνιολογία, πολιτισμική ανθρωπολογία, ψυχολογία), όσο και ως προς τις στατιστικές αναλύσεις δεδομένων και την έρευνα αρχείων με τη βοήθεια των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας. Είναι επομένως επιθυμητό οι φοιτητές/ερευνητές να αποκτήσουν θεωρητικές και πρακτικές δεξιότητες από διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους προκειμένου να διεξάγουν τις έρευνες τους.

Η επισκόπηση διαφορετικών μορφών έρευνας και μεθοδολογικών εργαλείων που ακολουθεί έχει ως στόχο τη διεύρυνση της θεωρητικής κατάρτισης των φοιτητών/ερευνητών και την εξοικείωση τους με ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους έρευνας.

Είδη έρευνας

Τα είδη έρευνας είναι πολλαπλά. Ο φοιτητής/ερευνητής πρέπει να γνωρίζει τέσσερις βαθμίδες εκπαιδευτικής έρευνας σύμφωνα με την ταξινόμηση του Anderson (1994 στο: Verma & Mallick, 2004: 98-106): την περιγραφική, την επεξηγηματική (εσωτερική εγκυρότητα), τη γενικευμένη (εξωτερική εγκυρότητα) και τη βασική (θεωρητική). Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζουμε τα είδη περιγραφικής έρευνας τα οποία και αξιοποιήθηκαν περισσότερο από τους φοιτητές/ερευνητές στις διπλωματικές τους εργασίες (Bell, 1997: 31-32):

- Επισκοπήσεις πεδίου (Enquêtes de terrain)
- Μελέτες περίπτωσης (Etudes de cas)
- Εξελικτικές μελέτες (Etudes diachroniques)
- Συγκριτικές μελέτες (Etudes comparatives)
- Εθνογραφικές μελέτες (Etudes ethnographiques)
- Έρευνες γραπτών κυρίως κειμένων (Recherches sur des documents écrits ou des archives)
- Έρευνες – δράσης (Recherche-action)
- Μελέτες αξιολόγησης (Etudes sur l'évaluation)

Παρατηρείται πως από τα πιο συχνά είδη περιγραφικής έρευνας στις διπλωματικές εργασίες που μελετήσαμε ήταν οι μελέτες περίπτωσης, οι μελέτες αξιολόγησης, οι εξελικτικές μελέτες και οι έρευνες γραπτών κυρίως τεκμηρίων.

Μελέτες περίπτωσης. Οι μελέτες περίπτωσης συνιστούν αρκετά δημοφιλείς μορφές έρευνας τα τελευταία χρόνια και ορίζονται « ως παρουσίαση και ερμηνεία λεπτομερειακής πληροφόρησης για ένα μοναδικό θέμα, είτε αυτό αφορά ένα γεγονός, μία κουλτούρα, είτε τη ζωή ενός ατόμου » (Runyan, 1982 στο: Verma & Mallick, 2004: 169). Ο φοιτητής/ ερευνητής προσπαθεί να ανακαλύψει τρόπους με τους οποίους τα γεγονότα ή οι καταστάσεις συμπράττουν για να δημιουργήσουν συγκεκριμένες μορφές αποτελεσμάτων. Πρόκειται για μελέτες περισσότερο σε βάθος παρά σε εύρος. Ως κύριο εργαλείο χρησιμοποιείται η συμμετοχική παρατήρηση και η συνέντευξη ατόμων¹.

Εξελικτικές μελέτες. Οι εξελικτικές μελέτες με τη σειρά τους περιγράφουν εξελικτικά φαινόμενα ως προς τις εκπαιδευτικές πρακτικές και κυρίως τις μεθοδολογίες της μάθησης (Verma & Mallick, 2004: 171-175)².

Μελέτες αξιολόγησης. Πολλοί φοιτητές/ερευνητές επιλέγουν τις μελέτες αξιολόγησης με στόχο την αξιολόγηση από πλευράς τους των εκπαιδευτικών διαδικασιών που εισηγούνται οι διαμορφωτές εκπαιδευτικού σχεδιασμού (π.χ. αξιολόγηση διδακτικού υλικού και αξιολόγηση προγραμμάτων σπουδών) (Verma & Mallick, 2004: 184-185)³.

Επισκοπήσεις πεδίου. Οι επισκοπήσεις πεδίου θεωρούνται σήμερα ως μία από τις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες μεθόδους περιγραφικής έρευνας στην εκπαίδευση. Η συλλογή δεδομένων που απαιτούν αφορά έναν μεγάλο αριθμό περιπτώσεων σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο και έχει ως στόχο να επισημανθούν επικρατούσες καταστάσεις ή συγκεκριμένες τάσεις. Λόγω του εκτεταμένου αριθμού των πληροφοριών για τα χαρακτηριστικά των πληθυσμών, απαιτείται κόπος για συστηματική συλλογή, ανάλυση και ερμηνεία δεδομένων με αποτέλεσμα αυτό το είδος έρευνας να

¹ Βλ. Παράρτημα Ι Μ.Δ.Ε. «La plateforme Moodle: étude des possibilités de contribution à l'apprentissage des langues de cet outil de formation à distance».

² Βλ. Παράρτημα Ι, Εξελικτική και συγκριτική μελέτη στη Μ.Δ.Ε. «Approches méthodologiques des manuels «Orange 1», «Bien joué 1» et «C'est clair 1» - Identification et analyse comparative».

³ Βλ. Παράρτημα Ι Μ.Δ.Ε. «Enquête sur les pratiques évaluatives dans les manuels contemporains du FLE».

αποφεύγεται από τους φοιτητές/ερευνητές. Η συλλογή δεδομένων γίνεται συνήθως με ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις (Verma & Mallick, 2004: 165)⁴.

Έρευνες γραπτών κυρίως τεκμηρίων και ανάλυση περιεχομένου. Πρόκειται για αναλύσεις κυρίως γραπτής αλλά και προφορικής έκφρασης που μπορούν να περιλαμβάνουν εθνογραφικές μελέτες, έρευνες σχολικών εγχειριδίων με αυθεντικά τεκμήρια, ιστορικές και άλλες μελέτες. Αποτελούν επομένως εργαλείο που μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιαδήποτε μορφή περιγραφικής έρευνας. Για την ανάλυση γραπτών τεκμηρίων ο ερευνητής/φοιτητής χρησιμοποιεί ως εργαλείο την ανάλυση περιεχομένου, η οποία περιλαμβάνει τη μέτρηση εννοιών, λέξεων ή συμβάντων με στόχο την περιγραφή της συχνότητας και της σημασίας κάποιων θεμάτων. Πρόκειται για ποσοτική περιγραφή του περιεχομένου της επικοινωνίας. Η ανάλυση περιεχομένου απαιτεί ικανότητα παρουσίασης και σύντηξης υλικού, όπως και συστηματική καλλιέργεια της αναγνωστικής δεξιότητας των φοιτητών και για τον λόγο αυτό αποτελεί πολύτιμη μορφή έρευνας στην εκπαιδευτική πράξη (Verma & Mallick, 2004: 224-228)⁵.

Ερευνητικά εργαλεία εκπαιδευτικής έρευνας

Ερωτηματολόγιο. Πρόκειται για το πιο ευρέως διαδεδομένο μεθοδολογικό εργαλείο της εκπαιδευτικής και κοινωνικής έρευνας το οποίο παρουσιάζεται ως ένα έντυπο στο οποίο σημειώνονται οι απαντήσεις ή οι αντιδράσεις ενός συγκεκριμένου ατόμου (Bell, 1997: 121-139). Στόχος του εν λόγω μεθοδολογικού εργαλείου είναι η μέτρηση στάσεων, γνώμων και αντιλήψεων. Τα ερωτηματολόγια είναι πάντοτε σχεδιασμένα πριν συμπληρωθούν από τους ερωτώμενους. Σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό ενός ερωτηματολογίου παίζει ο σκοπός και η σημασία της μελέτης με την οποία σχετίζεται το ερωτηματολόγιο, η διατύπωση των ερωτήσεων (ανοιχτών ή κλειστών) και τέλος ο σαφής προσδιορισμός οδηγιών προς τον ερωτώμενο. Τα ερωτηματολόγια διακρίνονται σε δύο είδη:

- Τα απευθείας συμπληρούμενα τα οποία μπορούν να συμπληρωθούν κατευθείαν από τον ερωτώμενο και
- Τα εμμέσως συμπληρούμενα στα οποία απαιτείται βοήθεια για τη συμπλήρωση είτε από κάποιον ειδικό, είτε από τον ίδιο τον ερευνητή που διεξάγει την έρευνα και θα συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο (Bell, 1997: 121-139).

Συνέντευξη. Η εκπαιδευτική έρευνα και ειδικότερα η διδακτική ξένων γλωσσών δημιουργεί ένα πολύπλοκο και πολυσύνθετο υλικό για τη διεξαγωγή συνεντεύξεων. Ως συνέντευξη ορίζεται η συζήτηση μεταξύ δύο ή περισσοτέρων ατόμων με στόχο την αλληλεπίδραση τριών παραγόντων: εξεταστή, ερωτώμενου και πλαισίου επικοινωνίας (Mishler, 1996: 65-87). Απώτερος στόχος είναι η ανίχνευση συναισθημάτων, κινήτρων, εμπειριών και στάσεων κάτι που καμία άλλη τεχνική δεν μπορεί να επιτύχει. Η συλλογή δεδομένων επιτυγχάνεται με ποιοτικά δεδομένα και δίνεται η δυνατότητα να καλυφθούν πτυχές που με το ερωτηματολόγιο θα ήταν δύσκολο να ερευνηθούν. Η συνέντευξη χρησιμοποιείται κυρίως στην έρευνα επισκόπησης, στις μελέτες περίπτωσης και στις εθνογραφικές έρευνες.

Διακρίνονται δύο είδη συνεντεύξεων:

- Δομημένες συνεντεύξεις (κλειστού τύπου), όπου υπάρχει ήδη μία σειρά προκατασκευασμένων ερωτήσεων από τις οποίες ερωτώμενος και συνεντευκτής δεν μπορούν να παρεκκλίνουν.

⁴ Βλ. Παράρτημα Ι Μ.Δ.Ε., «Un séjour Erasmus en France : représentations estudiantines et difficultés sociolinguistiques rencontrées par les étudiants Grecs».

⁵ Βλ. Παράρτημα Ι Μ.Δ.Ε. «Le système et les besoins des apprenants et des enseignants du FLE en matière d'évaluation dans les gymnases publics du département d'Achaïa : une étude de cas».

- Μη δομημένες συνεντεύξεις (ανοιχτού τύπου), όπου έχουν ήδη καθοριστεί κάποιοι αντικειμενικοί στόχοι, αλλά ο ερευνητής αφήνει μεγάλη ελευθερία στον ερωτώμενο ως προς τις απαντήσεις του.

Παρατήρηση. Η παρατήρηση μπορεί να οριστεί ως ένα είδος βιωματικής μάθησης σήμερα, αφού πρόκειται για βιωματική προσέγγιση των γεγονότων, όπου ο φοιτητής/ερευνητής γίνεται μέλος μιας κοινότητας, παρατηρεί γεγονότα και κατανοεί αξίες, στάσεις και γνώμες της ομάδας που μελετά. Επιπλέον με την παρατήρηση δίνεται η δυνατότητα στον φοιτητή/ερευνητή να αναμειχθεί σε κοινωνικές και πολιτισμικές δραστηριότητες μιας σχολικής κοινότητας, να σχηματίσει εικόνες και να διατυπώσει υποθέσεις. Η παρατήρηση συναντάται συνήθως σε μελέτες περίπτωσης, όπου μελετάται μία ομάδα ή ένα γεγονός. Η έμφαση δίνεται στην ερμηνεία (Bell, 1997: 31-32 & 169-179).

Η εκπαιδευτική έρευνα διακρίνει δύο είδη παρατήρησης:

- Δομημένη - Συμμετοχική παρατήρηση (μέθοδος απόκτησης πληροφοριών όπου ο ερευνητής παρατηρεί και καταγράφει δραστηριότητες ή λεκτικές και μη λεκτικές αντιδράσεις συμμετέχοντα ταυτοχρόνως σε αυτές)
- Ημιδομημένη - Μη συμμετοχική παρατήρηση (μέθοδος απόκτησης πληροφοριών όπου ο ερευνητής παρατηρεί και καταγράφει δραστηριότητες, αλλά δεν παίρνει μέρος σε αυτές)

Να σημειώσουμε τέλος πως η χρήση ενός εργαλείου δεν αποκλείει τη χρήση ενός δεύτερου ή ενός τρίτου. Μία παρατήρηση για παράδειγμα μπορεί να συνοδεύεται από τη χρήση ενός ερωτηματολογίου ή μίας συνέντευξης. Η παρατήρηση επομένως που κάνει ο φοιτητής/ερευνητής για τη συμπεριφορά συγκεκριμένων υποκειμένων μπορεί να επηρεάσει τη διατύπωση, την ερμηνεία και τη σπουδαιότητα των υποκειμένων που αντιστοίχως ερωτώνται.

Χαρακτηριστικά δείγματος

Η μελέτη μας βασίστηκε σε ένα δείγμα είκοσι τριών εκπονημένων διπλωματικών εργασιών⁶ στις οποίες είχαμε οριστεί ως πρώτες και δεύτερες επιβλέπουσες καθηγήτριες. Συγκεκριμένα οι διπλωματικές εργασίες κάλυπταν τις παρακάτω γενικές κατηγορίες προσφερόμενων θεματικών πεδίων όπως αυτά έχουν οριστεί από το Μ.Π.Σ. Ειδίκευσης Καθηγητών Γαλλικής Γλώσσας του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου:

- Αξιολόγηση
- Γραπτή επικοινωνία
- Διαπολιτισμός
- Νέες Τεχνολογίες – Πολυμέσα
- Παιδαγωγικά/μεθοδολογικά ζητήματα
- Προφορική επικοινωνία
- Στάσεις/κίνητρα μαθητευομένων

Ειδικότερα οι διπλωματικές εργασίες είχαν ως άξονα τα παρακάτω είδη έρευνας:

- Μελέτες στάσεων και συμπεριφορών μαθητών και διδασκόντων
- Έρευνες που σχεδιάστηκαν για να μελετήσουν εκπαιδευτικές πολιτικές φοιτητικής κινητικότητας σε σχέση με θέματα πολυπολιτισμού και διαπολιτισμού
- Μελέτες αξιολόγησης συστημάτων εκπαίδευσης ή περιεχομένου σχολικών εγχειριδίων, όπως ενίσχυση διδακτικού υλικού ή αναπροσαρμογή ήδη χρησιμοποιημένου διδακτικού υλικού

⁶ Βλ. τίτλους Μ.Δ.Ε. στο Παράρτημα Ι.

- Καταγραφή και ανάλυση καθημερινών σχολικών πρακτικών σε παιδαγωγικά και μεθοδολογικά κυρίως ζητήματα
- Μελέτες που επικεντρώθηκαν στην πολυπλοκότητα φαινομένων της μάθησης όπως εκπαίδευση ενηλίκων

Οι φορείς διεξαγωγής των ερευνών ήταν κυρίως:

- Δημόσια ή ιδιωτικά σχολεία (α΄θμιας και β΄θμιας εκπαίδευσης)
- Ιδιωτικά φροντιστήρια εκπαίδευσης ξένων γλωσσών
- Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
- Ι.Δ.Ε.Κ.Ε. (Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων)
- Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης
- Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων
- Ε.Σ.Ε. (Εναλλακτικά Σχολεία Ενηλίκων, Θεραπευτικό Πρόγραμμα « Εξοδος » του ΚΕ.ΘΕ.Α)
- Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑ.Σ)

Αξιολόγηση Μεταπτυχιακών Διπλωματικών Εργασιών

Κριτήρια αξιολόγησης

Στο παρόν στάδιο της έρευνας θεωρήθηκε χρήσιμο να δημιουργήσουμε ένα εργαλείο με διττό ρόλο που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί αφενός από τους επιβλέποντες Μ.Δ.Ε. με σκοπό την αντικειμενική αξιολόγηση των εργασιών ως εργαλείο αξιολόγησης, αφετέρου από τους φοιτητές του ΕΑΠ κατά την εκπόνηση των Μ.Δ.Ε. ως εργαλείο αυτοαξιολόγησης.

Για να είναι εφικτή η αξιοποίηση μιας *σχάρας αυτοαξιολόγησης* από το σύνολο των εμπλεκόμενων φοιτητών σε έρευνες που χρησιμοποιούν τα ερωτηματολόγια, τις συνεντεύξεις ή/και τη σχάρα παρατήρησης ως εργαλεία συλλογής δεδομένων, αναζητήθηκαν τα κοινά χαρακτηριστικά των μεθοδολογικών αυτών εργαλείων. Καταλήξαμε μετά από επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας ότι πρέπει να αναφερθούν τα απαραίτητα στάδια για τη διεξαγωγή της έρευνας. Λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές απόψεις του Javeau (2000: 51) διαμορφώσαμε την παρακάτω σχάρα αξιολόγησης:

- I. Μεθοδολογία σχεδιασμού έρευνας
 - 1) Προσδιορισμός αντικειμένου έρευνας, σκοπού και υποθέσεων εργασίας
 - 2) Επισκόπηση βιβλιογραφίας σχετικά με τις υπό διαπραγμάτευση έννοιες και συλλογή δεδομένων προηγούμενων ερευνών
 - 3) Καθορισμός πληθυσμού/πεδίου έρευνας
 - 4) Καθορισμός χαρακτηριστικών εργαλείου συλλογής δεδομένων
 - 5) Δοκιμή εργαλείου και βελτίωση των χαρακτηριστικών του
- II. Υλοποίηση έρευνας
- III. Ανάλυση δεδομένων
- IV. Εξαγωγή συμπερασμάτων
- V. Σύνταξη της έκθεσης της έρευνας

Δείκτες κριτηρίων αξιολόγησης

Εντοπίσαμε για κάθε ένα από τα πέντε προαναφερόμενα στάδια συγκεκριμένους δείκτες⁷ στηριζόμενοι στη θεωρία του Javeau (2000: 54-195) αξιοποιώντας ταυτοχρόνως την προσωπική μας εμπειρία ως α' και β' επιβλέπουσες των εν λόγω Μ.Δ.Ε.

Στο πρώτο στάδιο διεξαγωγής της έρευνας που αφορά τη μεθοδολογία σχεδιασμού του ερευνητικού εργαλείου και ειδικότερα τον προσδιορισμό του αντικειμένου έρευνας δύο είναι τα βασικά ερωτήματα που διερευνήθηκαν:

- Έχει προσδιοριστεί με ικανοποιητικό τρόπο το αντικείμενο έρευνας;
- Έχουν αναφερθεί με σαφήνεια οι αντικειμενικοί σκοποί;

Σε ό,τι αφορά την επισκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με τις υπό διαπραγμάτευση έννοιες και τη συγκέντρωση προηγούμενων ερευνών εξετάστηκαν τα παρακάτω σημεία:

- Έχουν διασαφηνιστεί οι θεωρητικές έννοιες και η προβληματική της έρευνας;
- Έγινε αναφορά σε προηγούμενες έρευνες;

Στη συνέχεια όσον αφορά τον καθορισμό του πληθυσμού/πεδίου έρευνας μελετήθηκε κατά πόσο η επιλογή του είναι ορθή και κυρίως κατά πόσο σχετίζεται με το σκοπό και το αντικείμενο της έρευνας, τις υποθέσεις της εργασίας και τα διαθέσιμα μέσα.

Επιπλέον μας απασχόλησε ιδιαίτερα κατά πόσο το μεθοδολογικό εργαλείο και τα χαρακτηριστικά του είναι σύμφωνα με τους ερευνητικούς στόχους και την παρουσιαζόμενη θεωρία της Μ.Δ.Ε. Τέλος διερευνήθηκε αν πραγματοποιήθηκε πιλοτική δοκιμή του εργαλείου προκειμένου να βελτιωθούν τα χαρακτηριστικά του.

Στο δεύτερο στάδιο διεξαγωγής της έρευνας (στάδιο υλοποίησης της έρευνας) εξετάστηκε κατά πόσο εξασφαλίστηκαν οι δέουσες συνθήκες κατά τη χρήση του εργαλείου.

Στο τρίτο στάδιο διεξαγωγής της έρευνας (στάδιο ανάλυσης των δεδομένων), τρία είναι τα βασικά ερωτήματα που εξετάστηκαν:

- Τεκμηριώνονται οι τρόποι ανάλυσης που επέλεξαν οι φοιτητές/ερευνητές;
- Οι μηχανισμοί οργάνωσης των δεδομένων που προέκυψαν (χρονολογική αρχειοθέτηση, θεματολογική οργάνωση δεδομένων) είναι ανάλογοι με τους στόχους της έρευνας, τις υποθέσεις της εργασίας και την επισκόπηση της βιβλιογραφίας;
- Υπάρχει προβληματισμός αναφορικά με τις κατηγορίες ταξινόμησης που δημιουργήθηκαν ή επιλέχτηκαν από τους φοιτητές/ερευνητές;

Λαμβάνοντας υπόψη το προτελευταίο στάδιο διεξαγωγής της έρευνας (στάδιο εξαγωγής συμπερασμάτων) εξετάσαμε τα τρία ακόλουθα σημεία:

- Επιτεύχθηκαν οι στόχοι έρευνας;
- Συγκεντρώθηκαν τα απαραίτητα δεδομένα αφενός για το είδος ανάγνωσης που επιλέχθηκε (κυριολεκτική, ερμηνευτική και αναστοχαστική ανάλυση δεδομένων σύμφωνα με το Mason, 1996: 242-244) και αφετέρου για την επεξηγηματική λογική που χρησιμοποιήθηκε (π.χ. σύγκριση φαινομένων ανίχνευσης, περιγραφής, πρόβλεψης, δόμησης θεωρίας κατά το Mason, 1996: 308-311);
- Έγινε συσχέτιση αποτελεσμάτων με πορίσματα προηγούμενων ερευνών;

⁷ Προς διευκόλυνση των αναγνωστών παρουσιάζεται στο Παράρτημα III ολοκληρωμένη η σχάρα (στάδια ανάλυσης και αντίστοιχοι δείκτες).

Στο τελευταίο στάδιο έγινε μελέτη του τελικού κειμένου της έρευνας και μελετήθηκε κατά πόσο η Μ.Δ.Ε. συμπεριλαμβάνει τα παρακάτω μέρη:

- Παρουσίαση έρευνας (κύριοι προσανατολισμοί της εργασίας, προηγούμενες έρευνες, περιγραφή δείγματος μεθοδολογίας της έρευνας ή μεθοδολογικού εργαλείου)
- Παρουσίαση αποτελεσμάτων (συνοπτική παρουσίαση πορισμάτων και όχι επεξεργασμένη στατιστική ανάλυση)
- Συμπεράσματα (θεμελιώδη αποτελέσματα)
- Παραρτήματα
- Βιβλιογραφία

Μεθοδολογία ανάλυσης δεδομένων

Στην ενότητα που ακολουθεί σκόπιμο είναι να σημειωθεί όσον αφορά τη φύση των αποτελεσμάτων πως θα περιοριστούμε να αναφέρουμε τις γενικές τάσεις που καταγράψαμε κατά την αξιολόγηση των Μ.Δ.Ε. Στόχος μας είναι αφενός να μην κουράσουμε τους αναγνώστες με λεπτομέρειες και αφετέρου να διευκολύνουμε το έργο τόσο των καθηγητών συμβούλων όσο και των φοιτητών/ερευνητών που ενδιαφέρονται για την ποιότητα των υπό εκπόνηση εργασιών. Για το λόγο αυτό η μελέτη μας επικεντρώνεται στη συνέχεια στα πλεονεκτήματα και στα μειονεκτήματα των Μ.Δ.Ε. που εντοπίστηκαν ανά στάδιο ανάλυσης. (Τα αποσπάσματα δίνονται μεταφρασμένα στα ελληνικά. Στόχος ήταν να διατηρηθεί η ανωνυμία των Μ.Δ.Ε.).

Αξιολόγηση μεθοδολογίας σχεδιασμού έρευνας Μ.Δ.Ε.

Σε γενικές γραμμές ο προσδιορισμός του αντικειμένου της έρευνας, του σκοπού και των υποθέσεων εργασίας στις περισσότερες Μ.Δ.Ε. ήταν σαφής. Ο προσδιορισμός αυτός ήταν ευδιάκριτος άλλοτε στην εισαγωγή και άλλοτε σε σχετικά με τη μεθοδολογία έρευνας κεφάλαια ή σε επιμέρους κεφάλαια με τίτλο 'Θέμα έρευνας', 'Προβληματική έρευνας', 'Στόχοι Έρευνας'. Ενδεικτικά αναφέρεται το παρακάτω απόσπασμα:

«Η παρούσα έρευνα στοχεύει να μελετήσει την πιθανότητα ενσωμάτωσης των παιδαγωγικών σεναρίων στην τάξη της γαλλικής ως ξένης γλώσσας. Στόχος είναι κατά τη διάρκεια μιας σχολικής χρονιάς να μπορέσουν τα παιδαγωγικά σεναρία να εναρμονιστούν με τους στόχους των σε ισχύ Αναλυτικών Προγραμμάτων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.»

Σε ό,τι αφορά την επισκόπηση της βιβλιογραφίας, ο εννοιολογικός προσδιορισμός όρων που υπεισέρχονται στην έρευνα ήταν ικανοποιητικός. Οι περισσότεροι μεταπτυχιακοί φοιτητές αναφέρονται στους όρους αυτούς σε ξεχωριστό κεφάλαιο που αφορά το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας τους. Στο απόσπασμα που ακολουθεί προσδιορίζεται το είδος των παρουσιαζόμενων θεωριών και τεκμηριώνεται ο λόγος επιλογής τους :

«Αρχικά θα εκθέσουμε τις θεωρίες που σχετίζονται με τα κίνητρα μάθησης καθώς αυτές συνιστούν τον αρχικό άξονα της έρευνας μας. Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε θεωρίες σχετικά με τους επιδιωκόμενους στόχους στο πλαίσιο διδασκαλίας του προφορικού λόγου. Σε αυτές τις θεωρίες στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό το πρόγραμμα για τη διδασκαλία του προφορικού λόγου που έχουμε σχεδιάσει. Τέλος θα παρουσιάσουμε τις θεωρίες που σχετίζονται με τα μαθησιακά προβλήματα των μαθητών, δεδομένου ότι η πλειονότητα των μαθητών που καθορίζει το δείγμα μας παρουσιάζει αντίστοιχα μαθησιακά προβλήματα.»

Δυστυχώς αρκετοί φοιτητές δεν επιλέγουν από τις υπάρχουσες θεωρίες τις έννοιες που σχετίζονται άμεσα με την έρευνα τους και αφορούν τον καθορισμό των χαρακτηριστικών των εργαλείων συλλογής δεδομένων και την ανάλυση των δεδομένων. Επομένως δεν είναι πάντα διακριτή η συνάφεια θεωρητικού και πρακτικού μέρους της εργασίας. Παρατηρείται κατά συνέπεια παρουσίαση και επεξεργασία θεωρητικών δεδομένων που δεν άπτονται του αντικειμένου της έρευνας.

Επιπλέον διαπιστώθηκε σε αρκετές έρευνες που χρησιμοποιούν το ερωτηματολόγιο ότι απουσιάζει η συστηματική περιγραφή και ο διαχωρισμός εννοιών όπως αναπαραστάσεις, στάσεις και γνώμες υποκειμένων.

Παρατηρείται επίσης σε μικρό αριθμό Μ.Δ.Ε. το φαινόμενο ελλιπών βιβλιογραφικών αναφορών στις παραπομπές που ενσωματώνονται στο κυρίως κείμενο των Μ.Δ.Ε.

«Από το 1980 ο Taylor [οι βιβλιογραφικές αναφορές του βιβλίου του συγγραφέα δίνονται σε υποσημείωση στο κάτω μέρος της σελίδας] προσδιόρισε τις τρεις κατηγορίες του υπολογιστή στην εκμάθηση της γλώσσας: σύμβουλος-εργαλείο-μαθητής.»

Όπως προκύπτει από το παραπάνω παράδειγμα δεν προσδιορίζεται εντός παρενθέσεων όπως είθισται η σελίδα ή οι σελίδες της σχετικής βιβλιογραφικής αναφοράς.

Τέλος σε καμία Μ.Δ.Ε. δε γίνεται αναφορά σε προηγούμενες μελέτες που έχουν προσεγγίσει παραπλήσιο θέμα με το δικό τους στον ελλαδικό χώρο ή στο εξωτερικό.

Όσον αφορά τον καθορισμό του πεδίου έρευνας κρίθηκε στις περισσότερες περιπτώσεις ορθή η επιλογή αυτού και ικανοποιητικός ο προσδιορισμός του, δεδομένου του σύντομου χρονικού πλαισίου διεξαγωγής των ερευνών και των ιδιαιτεροτήτων των συγκεκριμένων μεταπτυχιακών φοιτητών, οι οποίοι στο σύνολο τους είναι εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης.

«Δουλέψαμε πάνω σε δείγματα καθηγητών και μαθητών σε 3 δημόσια σχολεία της Ηγουμενίτσας, μία ελληνική επαρχιακή πόλη 10.000 κατοίκων. [...] στο πλαίσιο της έρευνας μας είχαμε την δυνατότητα να συγκεντρώσουμε τις απόψεις 191 μαθητών και 6 καθηγητών που διδάσκουν τη γαλλική ως ξένη γλώσσα σε τρεις τάξεις του Γυμνασίου. Το δείγμα των καθηγητών που ερωτήθηκαν είναι μειωμένο λόγω των λιγοστών δημόσιων σχολείων όπου διδάσκονται τα γαλλικά ως ξένη γλώσσα. Εντούτοις, πιστεύουμε ότι το δείγμα αυτό είναι αντιπροσωπευτικό της μικρής αυτής πόλης και σε μέγεθος ικανό να φέρει σε πέρας αυτήν την ανάλυση.»

Δυστυχώς σπάνια δίνονται διευκρινήσεις/επεξηγήσεις για το μέγεθος του υπό μελέτη πληθυσμού και την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος σε αντίθεση με το παραπάνω απόσπασμα.

Με μία επιπλέον κριτική ανάγνωση των Μ.Δ.Ε. διαπιστώνεται πως η επιλογή του εργαλείου συλλογής δεδομένων έγινε ορθά στο σύνολο σχεδόν των Μ.Δ.Ε. Η επιλογή του ερευνητικού εργαλείου συλλογής δεδομένων ήταν επίσης σε άμεση συνάρτηση με τους ερευνητικούς στόχους της Μ.Δ.Ε. Να αναφέρουμε ενδεικτικά ότι τα ερωτηματολόγια και οι συνεντεύξεις επιλέγονται στις περισσότερες περιπτώσεις για τη διερεύνηση των στάσεων, των αναπαραστάσεων και των απόψεων των ερωτηθέντων, δεδομένα απόλυτα συμβατά με τη φύση των συγκεκριμένων εργαλείων.

«[...] το ερωτηματολόγιο μας επιτρέπει να συλλέγουμε κυρίως γνώμες και στάσεις [...]. Το μήνα Μάιο του 2007 διανείμαμε στους φοιτητές του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας

και Φιλολογίας του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης [...] ένα ερωτηματολόγιο που στοχεύει στο να αποκαλύψει τη στάση και το ενδιαφέρον τους αναφορικά με τη χρήση της πλατφόρμας moodle στο πλαίσιο των σπουδών τους.»

Σε ελάχιστες περιπτώσεις διαπιστώθηκε λανθασμένη επιλογή ερευνητικού εργαλείου.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι περισσότεροι φοιτητές/ερευνητές επιλέγουν το ερωτηματολόγιο για τη διερεύνηση εκπαιδευτικών πρακτικών.

Επιπλέον στις περισσότερες περιπτώσεις ο προσδιορισμός των χαρακτηριστικών του εργαλείου, είτε αφορά την κατασκευή ερωτηματολογίου, είτε έχει σχέση με τη διεξαγωγή συνέντευξης κρίνεται εύστοχος. Ειδικότερα όσον αφορά το ερωτηματολόγιο, οι τύποι ερωτήσεων που επιλέχθηκαν ανταποκρίνονται στις ειδικές ανάγκες της έρευνας και ακολουθήθηκαν σε γενικές γραμμές οι κανόνες σύνταξης ενός ερωτηματολογίου (Javeau, 2000: 95 & 136-137). Σε ό,τι αφορά τη συνέντευξη, αξίζει να σημειωθεί ότι τις περισσότερες φορές οι φοιτητές έχουν αξιολογήσει ορθά τα πλεονεκτήματα της ημι-κατευθυνόμενης συνέντευξης και για το λόγο αυτό την επιλέγουν.

Τέλος σε ελάχιστες περιπτώσεις Μ.Δ.Ε. όπως αυτή που παρατίθεται παρακάτω επισημαίνεται η πιλοτική δοκιμή του εργαλείου:

«Πριν περάσουμε στη διανομή των δύο ερωτηματολογίων (ένα για τον καθηγητή και ένα για το μαθητή), τα δοκιμάσαμε πιλοτικά σε ένα δείγμα 3 καθηγητών και 11 μαθητών. Αυτό το στάδιο ήταν αναγκαίο για να υπολογίσουμε την απαιτούμενη διάρκεια της διανομής του ερωτηματολογίου, να επαληθεύσουμε ότι όλες οι ερωτήσεις ήταν σαφείς και ότι τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα ήταν ευδιάκριτα. Κατά τη διάρκεια του σταδίου αυτού της “πιλοτικής έρευνας” εντοπίσαμε σκοτεινά σημεία τα οποία στη συνέχεια τροποποιήσαμε.»

Αξιολόγηση υλοποίησης έρευνας

Η μελέτη του συνόλου σχεδόν των Μ.Δ.Ε. αποδεικνύει ότι έγιναν προσπάθειες να εξασφαλιστούν οι δέουσες συνθήκες για την υλοποίηση της έρευνας.

«Λόγω των δυσκολιών των μαθητών να απαντήσουν με ακρίβεια στα ερωτηματολόγια, πραγματοποιήσαμε προσωπικές συνεντεύξεις [...] ούτως ώστε να διασταυρώσουμε τις απαντήσεις που δίνονται στις συνεντεύξεις με αυτές που δίνονται στα ερωτηματολόγια.»

Ωστόσο σε ό,τι αφορά τη διεξαγωγή συνεντεύξεων, διαπιστώθηκε ότι ορισμένοι φοιτητές/ερευνητές πραγματοποιούν τελικά κατευθυνόμενες συνεντεύξεις και όχι ημι-κατευθυνόμενες όπως υποστηρίζουν.

Αξιολόγηση ανάλυσης δεδομένων

Στο στάδιο αυτό να σημειώσουμε πως στις περισσότερες Μ.Δ.Ε. δεν δόθηκαν διευκρινήσεις αναφορικά με τους τρόπους ποσοτικής ή ποιοτικής ανάλυσης δεδομένων. Οι φοιτητές/ερευνητές περιορίστηκαν σε γενικές επισημάνσεις αναφορικά με το είδος ανάλυσης που υιοθετήθηκε, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί:

«Σε ό,τι αφορά την εργασία μας, θα πραγματοποιήσουμε μία ποσοτική και ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που έχουμε συλλέξει. [...]. Οι απαντήσεις [του διδάσκοντος]

στη συνέντευξη και οι διευκρινήσεις και εξηγήσεις που δόθηκαν από τους φοιτητές στις κλειστές ερωτήσεις θα αποτελέσουν αντικείμενο θεματικής ανάλυσης.»

Ωστόσο παρατηρείται εύστοχος οντολογικός και επιστημολογικός προβληματισμός αναφορικά με τις κατηγορίες ταξινόμησης που δημιουργήθηκαν.

Στην περίπτωση της συνέντευξης, όπως προκύπτει από το παρακάτω παράδειγμα, έγινε ανάλυση και παρουσίαση των βιωμάτων και της ταυτότητας των ερωτώμενων φοιτητών.

«Είναι αξιοσημείωτο πως ο φοιτητής 'Erasmus' ταυτίζεται με το πρόγραμμα φοιτητικής ανταλλαγής όπου συμμετέχει. Παρατηρούμε κατ'αυτόν τον τρόπο, έναν επαναπροσδιορισμό της πανεπιστημιακής κοινότητας της φοιτητικής νεολαίας, τη δημιουργία μίας νέας κατηγορίας φοιτητών, τους ερασματικούς φοιτητές, οι οποίοι χτίζουν μία νέα ευρωπαϊκή ταυτότητα. Σε αυτό το σημείο θα εκθέσουμε διαφορετικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εικόνας των ερασματικών φοιτητών, όπως αυτά διαμορφώνονται και διαφοροποιούνται μέσα από τις αναπαραστάσεις των γάλλων συμφοιτητών τους.»

Η ανάλυση περιεχομένου στην παρακάτω Μ.Δ.Ε. είχε γίνει με εκτεταμένο υπόβαθρο γνώσης του φοιτητή/ερευνητή. Τα ερμηνευτικά πρότυπα είχαν προσδιοριστεί προηγουμένως με σαφήνεια. Η εργασία παρουσιάζει βαθύτερη ανάλυση και ερμηνεία των παρουσιαζόμενων γεγονότων.

«Ο συνδυασμός δύο κινήτρων, της εκμάθησης αφενός και της κατάκτησης αφετέρου μιας ξένης γλώσσας, αποδεικνύει για ακόμα μία φορά τη σημασία που δίνει η φοιτήτρια στη διαμονή στην ξένη χώρα και τα οφέλη αυτής στη μετέπειτα επαγγελματική της ζωή. Άλλωστε συναντάμε περιπτώσεις όπου πολλοί φοιτητές είναι συνειδητοποιημένοι ότι η διαμονή στη χώρα όπου μιλιέται η ξένη γλώσσα που μαθαίνουν, θα βελτιώσει και θα επιταχύνει την εκμάθησή της. Κατ'αυτόν τον τρόπο ο φοιτητής και μαθητής ταυτοχρόνως ξεφεύγει από μία 'πλασματική τάξη' στη χώρα του, όπου οι καθηγητές που διδάσκουν την ξένη γλώσσα δεν είναι φυσικοί ομιλητές δηλ. γαλλόφωνοι [...].»

Τα προσωπικά βιώματα των φοιτητών Erasmus ως μορφή αφήγησης καταγράφονται ορθά.

«Στην αρχή ήταν χάλια, δεν κατάφερα να κρατάω σημειώσεις, παρόλο που τα μαθήματα διεξάγονταν στη γαλλική γλώσσα εδώ (στην Ελλάδα) και οι καθηγητές γνώριζαν ότι απευθύνονται σε Έλληνες φοιτητές ...Αισθανόμουν ότι δεν ήξερα τίποτα...! ίσως όμως το γεγονός ότι φοιτούσα στη Γαλλική Φιλολογία και έπρεπε οπωσδήποτε να κατακτήσω μία άλλη γλώσσα, αυτό με άγχωνε... δεν μπορούσα να καταλάβω, μιλούσαν γρήγορα [...].»

«Όχι, στο Πανεπιστήμιο δεν έδιναν σημασία στους φοιτητές Erasmus, σε γενικές γραμμές δηλαδή, μας έβλεπαν του τύπου α ...ώστε είσαστε και εσείς εδώ..., ούτε στο αεροδρόμιο δεν είχε έρθει κανείς να μας υποδεχθεί..., έχω την εντύπωση πως δεν είχαν την υποδομή τότε για να υποδεχθούν τους φοιτητές Erasmus [...].»

Επίσης η επιλογή των μηχανισμών οργάνωσης των δεδομένων στις περισσότερες Μ.Δ.Ε. ήταν ανάλογη με τους στόχους της έρευνας και τις υποθέσεις της εργασίας.

Δυστυχώς διαπιστώθηκε ότι οι φοιτητές δυσκολεύονται να διασταυρώσουν δεδομένα που προκύπτουν από διαφορετικές ερωτήσεις ή διαφορετικά εργαλεία συλλογής δεδομένων. Αναφέρουμε ενδεικτικά τις περιπτώσεις όπου δεν διασταυρώνονται ερωτήσεις σχετικές με το

προφίλ των ερωτώμενων (π.χ. ηλικία, επαγγελματική προϋπηρεσία, επίπεδο βασικών σπουδών) και τις αναπαραστάσεις που είχαν σε ανάλογα θέματα.

Αξιολόγηση εξαγωγής συμπερασμάτων

Αναφορικά με την εξαγωγή συμπερασμάτων, αξίζει να αναφερθεί ότι στην συντριπτική πλειοψηφία των Μ.Δ.Ε. που μελετήσαμε επιτεύχθηκαν οι στόχοι με την οποία συσχετιζόταν η έρευνα.

Δυστυχώς δεν έγινε συσχετισμός των ερευνητικών πορισμάτων με τα θεωρητικά δεδομένα ή/και τα πορίσματα προηγούμενων ερευνών.

Αξιολόγηση του τελικού κειμένου της έρευνας

Στο σύνολο των Μ.Δ.Ε. η προβληματική της έρευνας καθορίζεται με σαφήνεια ως προς τη στοχοθεσία, την περιγραφή δείγματος και τη μεθοδολογία έρευνας. Διαπιστώθηκαν όμως αδυναμίες ως προς τα παρακάτω σημεία:

- την παρουσίαση των εργαλείων έρευνας
- τη δόμηση των αποτελεσμάτων της έρευνας με βάση τους στόχους της
- την οργάνωση/περιεχόμενο των παραρτημάτων
- την άρθρωση επιστημονικού ακαδημαϊκού λόγου

‘Σχάρα’ συμμετοχικής παρατήρησης

Λόγω του περιορισμένου αριθμού των φοιτητών που χρησιμοποίησαν την παρατήρηση, αποφασίσαμε να παρουσιάσουμε μία σχάρα συμμετοχικής παρατήρησης η οποία ενδεχομένως να αποτελέσει βάση ερευνητικού εργαλείου για μελλοντικούς μεταπτυχιακούς φοιτητές.

Η σχάρα βασίζεται σε ένα πρότυπο ‘σχάρας συμμετοχικής παρατήρησης’ του Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Συνεχιζόμενης Κατάρτισης Δασκάλων της Ακαδημίας της Créteil⁸. Παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά συμπεριφοράς και αλληλεπιδράσεων των παρατηρούμενων υποκειμένων που πρέπει να καταγραφούν. Για λόγους πρακτικούς η κάτωθι σχάρα παρατίθεται στην ελληνική γλώσσα με μετάφραση στη γαλλική μόνο των βασικών λέξεων-κλειδιά. Στο Παράρτημα III παρατίθεται η αναλυτική σχάρα στη γαλλική γλώσσα προς διευκόλυνση των καθηγητών και φοιτητών/ερευνητών του Μ.Π.Σ. Ειδίκευσης Καθηγητών Γαλλικής Γλώσσας. Αναγράφονται οι επιμέρους παράμετροι και τα διαφορετικά στάδια της σχάρας παρατήρησης που ο φοιτητής/ερευνητής και παρατηρητής ταυτοχρόνως μπορεί να λάβει υπόψη.

Να σημειώσουμε σε αυτό το σημείο πως η σχάρα πρέπει να είναι σύμφωνη με τη θεωρία που έχει προηγηθεί, να αναλύει αντιδράσεις λεκτικές και μη λεκτικές μεταξύ μαθητών και καθηγητή και τέλος να υπάρχει σχέση αποτελεσμάτων σύμφωνη με τη στοχοθεσία και τις δεξιότητες της διδακτικής ενότητας.

Σχάρα περιγραφής επιτόπιας συμμετοχικής παρατήρησης. Ανάλυση παρατηρούμενης τάξης.

- Περιγραφή του επιπέδου των μαθητών (Niveau de classe)
- Διάρκεια διδασκαλίας (Durée de l’enseignement délivré)
- Τόπος διδασκαλίας (Lieu du déroulement du cours)
- Τίτλος της διδακτικής ενότητας που μπορεί να καλύπτει ένα ευρύτερο σύνολο περαιτέρω

⁸ <http://creteil.iufm.fr>

διδακτικών ωρών

- Περιεχόμενο διδασκαλίας/μάθησης
- Μορφές διδασκαλίας/μάθησης: ομαδικές, ατομικές
- Προτεινόμενες δραστηριότητες
- Στρατηγικές εκμάθησης

**Καταγραφή δραστηριότητας.
Χαρακτηριστικά περιγραφής .**

- Διάρκεια παρατήρησης
- Χαρακτηριστικά παρατηρούμενων
- Λεκτικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ καθηγητή και μαθητών⁹
- Περιγραφή αλληλεπιδράσεων, συμπεριφορών, κινήσεων και στάσεων του σώματος
- Επιτόπια καταγραφή εντυπώσεων

Συμπεράσματα

Μειονεκτήματα-δυσκολίες στη διεξαγωγή των ερευνών

Όπως προκύπτει από την παρούσα έρευνα, η διεξαγωγή των προαναφερθέντων ερευνών με εφαρμογή των παραπάνω μεθοδολογικών εργαλείων είναι πολλές φορές επίπονη και χρονοβόρος διαδικασία. Απαιτείται κόπος για τη συστηματική συλλογή υλικού (σύνταξη και διανομή ερωτηματολογίου ή/και πραγματοποίηση συνεντεύξεων), την ανάλυση και την ερμηνεία δεδομένων. Επιπλέον πολλοί φοιτητές/ερευνητές αποφεύγουν τέτοιου είδους έρευνες αφού αδυνατούν να πάρουν άδεια από διαφορετικές εκπαιδευτικές αρχές για τη διεξαγωγή τους. Τέλος η ελλιπής κατάρτιση των φοιτητών σε θέματα μεθοδολογίας εκπαιδευτικής έρευνας σε συνδυασμό με το ανομοιογενές προφίλ και το θεωρητικό υπόβαθρο των επιβλεπόντων καθηγητών των διπλωματικών εργασιών αποτελούν επιπλέον λόγους που δεν επιτρέπουν τη διεξαγωγή τέτοιου είδους ερευνών. Ας μην ξεχνάμε επίσης πως τις περισσότερες φορές γραπτά τεκμήρια, όπως θεσμικά κείμενα εκπαιδευτικής πολιτικής, σχολικά εγχειρίδια, παιδαγωγικές διαδικτυακές πηγές προσεγγίζονται πιο εύκολα απ'ότι οι άνθρωποι. Τα δεδομένα αυτά μπορούν να αναλυθούν άμεσα χωρίς να χρειάζεται συλλογή δεδομένων μέσω συνέντευξης, ερωτηματολογίων ή συμμετοχικής παρατήρησης και κυρίως κίνδυνος προκατάληψης αυτών κατά την ερμηνευτική διαδικασία.

Πλεονεκτήματα για τους φοιτητές/ερευνητές και την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα

Παρόλες τις δυσκολίες στη συλλογή δεδομένων που προαναφέρθηκαν, είναι βέβαιο πως μέσω των εν λόγω ερευνών και μεθοδολογικών εργαλείων, οι φοιτητές/ερευνητές αναπτύσσουν διαφορετικές γλωσσικές, κοινωνικές και κριτικές δεξιότητες.

Ως προς τις γλωσσικές δεξιότητες, διαφορετικά είδη αναγνώσιμων υλικών, όπως προαναφέρθηκαν στα είδη περιγραφικής έρευνας, (π.χ. πίνακες περιγραφής ανάλυσης δεδομένων, ερμηνεία γραφημάτων, καταγεγραμμένες συνεντεύξεις) καλλιεργούν την αναγνωστική δεξιότητα των φοιτητών. Επιπλέον οι φοιτητές αναπτύσσουν δεξιότητες γραπτής επικοινωνίας μέσω της ανάλυσης

⁹ Ο παρατηρητής/φοιτητής μπορεί για παράδειγμα να διαμορφώσει ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήματα του τύπου : - Πως υποβάλλονται οι ερωτήσεις από τον εκπαιδευτικό; - Πως αντέδρασε ο εκπαιδευτικός στις απαντήσεις του μαθητή; Με χαμόγελο; Ουδέτερα; ή Με δυσαρέσκεια; - Πως αντέδρασε ο εκπαιδευτικός σε ασήμαντη αλλά ενοχλητική συμπεριφορά από την πλευρά των μαθητών; - Όταν τίθεται μία ερώτηση ο εκπαιδευτικός απευθύνεται στην τάξη ως σύνολο ή διαλέγει ένα συγκεκριμένο μαθητή να την απαντήσει;

περιεχομένου γραπτών ή προφορικών τεκμηρίων. Η διαδικασία ανάλυσης περιεχομένου απαιτεί ταυτοχρόνως ικανότητα γραπτής παρουσίασης και σύντμησης υλικού.

Αξίζει να σημειωθεί πως και οι δεξιότητες προφορικής επικοινωνίας των φοιτητών/ερευνητών ενεργοποιούνται μέσα από τη συζήτηση ερωτώμενου/συνεντευκτή κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξης.

Επιπλέον οι φοιτητές/ερευνητές αναπτύσσουν γνωσιακές και κριτικές δεξιότητες σχετικά με τις κατηγορίες κατάταξης και ομαδοποίησης πληροφοριακού υλικού, το συσχετισμό εννοιών και λέξεων-κλειδιών, τόσο στην καταγραφή όσο και στην ανάλυση και οικοδόμηση του νοήματος στο πλαίσιο της επικοινωνίας και της ανάλυσης περιεχομένου.

Επισημαίνεται τέλος πως με τα συγκεκριμένα μεθοδολογικά εργαλεία δίνεται η δυνατότητα στους φοιτητές/ερευνητές να παρουσιάσουν τις προσωπικές τους εμπειρίες με τα υποκείμενα, ώστε να κατανοήσουν τον τρόπο δράσης τους και να αναπτύξουν επιπλέον διατομικές και διασυλλογικές σχέσεις που θα τους επιτρέψουν να ανταποκριθούν σε απαιτητικά εργασιακά πλαίσια διαφορετικών πτυχών της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Προτάσεις

Σύμφωνα με τα παραπάνω και στόχο πάντα τη βελτιστοποίηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών σε ό,τι αφορά τη μεθοδολογία έρευνας και εκπόνησης διπλωματικών εργασιών προτείνουμε :

- τη δημιουργία μιας « βάσης » αποφοίτων του Μ.Π.Σ. που θα λειτουργήσει ως πηγή συλλογής και αξιολόγησης δεδομένων
- τη διερεύνηση των δυνατοτήτων διαμεσολάβησης των συμβούλων/καθηγητών γαλλικής της β'θμιας εκπαίδευσης, ώστε να χορηγείται η απαραίτητη άδεια από τις δημόσιες τοπικές εκπαιδευτικές αρχές στους φοιτητές για διεξαγωγή επιτόπιων ερευνών
- την καθιέρωση επιμορφωτικών σεμιναρίων μεθοδολογίας της έρευνας σε ψηφιακά περιβάλλοντα μάθησης και τέλος
- τη λειτουργία πιλοτικών προγραμμάτων με στόχο τον εξ'αποστάσεως σχεδιασμό μαθημάτων εκπαιδευτικής έρευνας.

Author's e-mail: N. Κάκαρη: dikakari@yahoo.gr, M. Κατσαντώνη: markatsantoni@hotmail.com.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Anderson, G. (1994). *Fundamentals of educational research*. London: Falmer Press.
- Bell, J. (1997). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας: οδηγός για φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες*. Αθήνα: Gutenberg.
- Blanchet, A. & Gotman, A. (1992). *L'enquête et ses méthodes: l'entretien*. Paris: Nathan.
- Bourgeois, E. & Piret, A. (2006). 'L'analyse structurale du discours. Une démarche pour l'analyse des représentations.' In Paquay L., Crahay M. & De Ketele J. M. Paquay et al. (Eds.), *L'analyse qualitative en éducation*. Bruxelles: De Boeck, pp. 179-191.
- Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Ghiglione, R., Blanchet, A. (1991). *Analyse de contenu et contenus d'analyses*, Dunod.
- Institut Universitaire de Formation des Maîtres de l'Académie de Créteil. *Grille d'observation selon une démarche pragmatique*, Consulté le 14 mai, 2009 sur le site <http://www.creteil.iufm.fr/outils/divers/prep-classe.doc>
- Lessard, C., Altet, M., Paquay, L., Perrenoud, P. (Dir.) (2004). *La place des sciences humaines et*

sociales dans l'expertise et les savoirs professionnels des enseignants. Bruxelles: De Boeck.

Mason, J. (2003). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά

Mishler, E. G. (1996). *Συνέντευξη έρευνας, νοηματικό πλαίσιο και αφήγημα (β' έκδοση)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Postic, M. (1992). *Observation et formation des enseignants*. Paris: PUF.

Ruyan, W. M. (1992). *Life histories and psychobiographie*. New York: Oxford University Press.

Verma, G.K. & Mallick, K. (2004). *Εκπαιδευτική έρευνα: θεωρητικές προσεγγίσεις και τεχνικές*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Μπέλλας, Θ. (1998). *Δομή και γραφή της επιστημονικής εργασίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι. Τίτλοι δείγματος Μ.Δ.Ε.

1. «Le système et les besoins des apprenants et des enseignants du FLE en matière d'évaluation dans les gymnases publics du département d'Achaïa : une étude de cas».
2. «Un séjour Erasmus en France : représentations estudiantines et difficultés sociolinguistiques rencontrées par les étudiants Grecs».
3. «Les étudiants du département des Lettres Françaises de l'Université Aristote, en mobilité dans des pays francophones. Influence de la mobilité Erasmus sur la pratique de l'interculturel en classe de FLE».
4. «Difficultés d'apprentissage des langues étrangères par rapport au profil des apprenants adultes dans l'école alternative d'adultes *Exodos*».
5. «Enquête sur les pratiques évaluatives dans les manuels contemporains du FLE».
6. «L'application des principes de l'approche actionnelle : de l'usage et de l'apprentissage des langues dans le manuel *Sac à dos 1*».
7. «L'enseignement du FLE tout au long de la vie dans les Centres de Formation des Adultes (Κ.Ε.Ε. – Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων)».
8. «La plateforme Moodle: étude des possibilités de contribution à l'apprentissage des langues de cet outil de formation à distance».
9. «Les attitudes des apprenants à l'égard de la publicité imprimée comme support à l'acquisition de la compétence de communication écrite»
10. «L'apport des sites éducatifs dans l'enseignement de la compréhension orale à l'heure actuelle. Applications et expériences».
11. «La motivation des apprenants de FLE dans l'enseignement primaire. Analyse critique du rôle des enseignants et des manuels *Arc en Ciel* et *Double Clic*».
12. «La motivation des enseignants: un enjeu dans l'engagement actif de l'apprenant dans l'enseignement/apprentissage du FLE»
13. «Les éléments interculturels dans la méthode «Bien Joué 1» : Analyse socioculturelle».
14. «Approches méthodologiques des manuels «Orange 1», «Bien joué 1» et «C'est clair 1» - Identification et analyse comparative».
15. «L'emploi de la LM en classe de FLE comme stratégie d'apprentissage de l'oral – niveau débutant –».
16. «Planification des diverses activités fondées sur des supports variés visant à la sensibilisation des apprenants à l'interculturel».
17. «Le théâtre : une pédagogie alternative pour que l'apprenant du FLE retrouve son expressivité».
18. «Les sites d'internet en classe FLE du niveau DELF B2 et leur apport aux apprenants en vue d'optimisation de l'apprentissage par des raisons d'absence des supports des manuels».
19. «La pseudo-communication à la mise en place d'une communication orale authentique dans le contexte institutionnel».
20. «Enseignement de deux langues étrangères en milieu scolaire grec : étude comparative au niveau des contenus de manuels d'anglais (LE1) et de français (LE2)».
21. «La motivation des enseignants des lycées professionnels à l'égard de la compétence de compréhension et de production orales».
22. «Accompagnement pédagogique dans un dispositif hybride de formation des enseignants de langue: le cas de l'Université Ouverte Hellénique» :
23. «Une proposition pour l'intégration des scénarios pédagogiques dans les curricula de la 3ème année du collège».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ. Σχάρα (αυτο)αξιολόγησης

I. Μεθοδολογία σχεδιασμού έρευνας

- Προσδιορισμός αντικειμένου έρευνας, σκοπού και υποθέσεων εργασίας
 - Έχει προσδιοριστεί με ικανοποιητικό τρόπο το αντικείμενο έρευνας ;
 - Έχουν αναφερθεί με σαφήνεια οι αντικειμενικοί σκοποί;
- Επισκόπηση βιβλιογραφίας σχετικά με τους υπό διαπραγμάτευση όρους και συγκέντρωση προηγούμενων ερευνών

- Έχουν προσδιοριστεί εννοιολογικά οι όροι που υπεισέρχονται στην έρευνα;
- Έγινε αναφορά σε προηγούμενες έρευνες;
- Καθορισμός πληθυσμού/πεδίου έρευνας
 - Είναι ορθή η επιλογή πληθυσμού/πεδίου έρευνας, ανάλογη δηλαδή με το σκοπό/αντικείμενο της έρευνας, τις υποθέσεις εργασίας και τα διαθέσιμα μέσα;
- Επιλογή εργαλείου και χαρακτηριστικών του
 - Το εργαλείο και τα χαρακτηριστικά του είναι σύμφωνα με τους ερευνητικούς στόχους της εργασίας και την υπάρχουσα θεωρία;
- Δοκιμή εργαλείου και βελτίωση των χαρακτηριστικών του
 - Πραγματοποιήθηκε πιλοτική δοκιμή του εργαλείου;
- II. Υλοποίηση έρευνας
 - Εξασφαλίστηκαν οι δέουσες συνθήκες κατά τη χρήση του εργαλείου;
- III. Ανάλυση δεδομένων
 - Τεκμηριώνονται οι τρόποι ανάλυσης που επιλέχθηκαν ;
 - Οι μηχανισμοί οργάνωσης των δεδομένων που προέκυψαν (χρονολογική/θεματολογική αρχειοθέτηση ή συνδυασμός και των δύο) είναι ανάλογοι με τους στόχους της έρευνας, τις υποθέσεις της εργασίας, την επισκόπηση της βιβλιογραφίας;
 - Υπάρχει προβληματισμός αναφορικά με τις κατηγορίες ταξινόμησης που δημιουργήθηκαν ή επιλέχθηκαν;
- IV. Εξαγωγή συμπερασμάτων
 - Επιτεύχθηκαν οι στόχοι έρευνας;
 - Συγκεντρώθηκαν τα απαραίτητα δεδομένα αφενός για το είδος ανάγνωσης που επιλέχθηκε, δηλαδή την κυριολεκτική, ερμηνευτική, αναστοχαστική ανάλυση δεδομένων και αφετέρου για την επεξηγηματική λογική που χρησιμοποιήθηκε; (σύγκριση φαινομένων, ανίχνευσης, δόμησης θεωρίας) (βλ. Mason, 1996: 242-244, 308-311)
 - Έχει γίνει συσχέτιση αποτελεσμάτων με πορίσματα προηγούμενων ερευνών;
- V. Σύνταξη της έκθεσης της έρευνας
 - Διαθέτει η Μ.Δ.Ε. τα εξής μέρη;
 - Παρουσίαση έρευνας:
 - Κύριοι προσανατολισμοί της εργασίας, προηγούμενες έρευνες, περιγραφή δείγματος, περιγραφή μεθοδολογίας έρευνας, περιγραφή εργαλείου
 - Παρουσίαση αποτελεσμάτων:
 - Παρουσίαση της ουσίας των αποτελεσμάτων (αποφυγή επεξεργασμένης στατιστικής ανάλυσης, παρουσίαση ωστόσο γραφημάτων με απλό τρόπο και σχολιασμός αυτών)
 - Συμπεράσματα
 - Θεμελιώδη αποτελέσματα
 - Παραρτήματα
 - Βιβλιογραφία

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ. Grille détaillée d'observation de la séance

Objectifs et compétences visés

- Les objectifs et les compétences ont été clairement désignés ?
- Est-ce qu'ils ont été conformes au niveau de la classe ?
- Est-ce qu'ils ont été atteints ?

Préparation matérielle et documents prévus

- La préparation matérielle est bien pensée ? (Mode de fonctionnement, constitution d'équipes ou de groupes ?)
- Identification des documents (Nature et statut : Textes ? Documents iconographiques ? Tableaux graphiques ? Film vidéo ? support unique ? ou pluralité des supports ?)
- Qualité et lisibilité des documents (Les documents ont été accompagnés d'un questionnaire, ce dernier est-il conforme avec les documents à atteindre ?)

Démarches

- Présentation de la situation d'enseignement/apprentissage aux élèves (enjeux de la séance), référence au contexte (activités situées en amont)
- La séance s'inscrit-elle dans une progression ? (but à atteindre) ou bien dans un projet ?
- Y-a-t-il progression dans la démarche ? (acquisition de nouvelles connaissances et compétences pour la réalisation d'un « produit final » ?)
- Quelle est la production orale ou écrite envisagée ? (par exemple un résumé à réaliser, l'analyse d'un document, une simulation d'un jeu de rôle à effectuer ...)
- Est-ce qu'un processus d'évaluation est déterminé ? (sous quelle forme et dans quel but ?)
- La séance s'inscrit-elle dans un prolongement inter ou pluridisciplinaire ?
- Gestion du temps

Modes de fonctionnement

- Y-a-t-il alternance ? (individuelle, collective ou en groupe ?)

Contenus

- Qualités, adéquation des contenus aux objectifs visés, à l'âge des apprenants, au niveau de la classe

Attitude et rôle de l'enseignant

- Présence, motivation
- Elocution et vocabulaire
- Rythme, enchaînement des activités
- Consignes données (clarté, faisabilité de la consigne)
- Incitation au dialogue, à l'argumentation, aux échanges conversationnels
- L'enseignant sanctionne-t-il ? L'enseignant encourage-t-il les élèves ?
- Esprit d'analyse, arrière-plan culturel du professeur
- Maîtrise de l'hétérogénéité de la classe
- Gestion du groupe, repérage des besoins des apprenants
- Des réajustements sont-ils opérés ? Une remédiation envisagée ?

Attitude des élèves

- Activité ? passivité ?
- Participation, motivation ?
- Respect des autres, concertation entre l'apprenant et les élèves ?

Remarques sur l'organisation de la classe, la gestion de l'espace, le matériel utilisé (ex. documents authentiques ou fabriqués présentés, fiches de préparation, efficacité des documents)